

վերև յիշեցինք Լանկտոքցի էր, ու Լանկտոքի մէջ քիչ մ'աւելի հոգ տանողներ եղած էին փրովանսերէնը իր գոեհկացումէն բարձրացնելու. Լանկտոքէն ելած փրովանսական գրագէտներուն մէջ կայ նոյն իսկ հատ մը, ժամակն (1798—1864), որ մեծ բանաստեղծ մը եղած է. անոր արձանին կանգնան առթիւ տըռած հանդէսի մը մէջ (1870-ին) Միսթրալ արտասանած է քերթուած մը, ուր սա հիացական շեշտեցով կ'երգէ անոր դորժը՝

Սէրն երգելով կընովմէ մ'իսկ աւելի լաւ,
Եւ շարժելով ամենէն քաղցր երկը աշարժները սրտին,
Ժամակնը մեր աչքէն արցունք կը խըլէր.
Բայց զանիկայ կը սիրէինք, գիտէք ինչո՞ւ.
Ինչպէս Պինդարն, երբոր կ'երգէր իր Թեբէն,
Անիկա, խրոխտ, մեղի կ'խօսէր Աթէնի և Վիլնէօվի,
Օշի վրայ և էսթանքէի աւանին:

Պանդոտ, փայլուն, ժողվրդական,
Միսիայն փառք ուզելով իբրը ոտճիկ,
Կ'ըսէր Յուշերս, ու երկուորեակ եղբայրներն ու Ալարին,
Կոյրը Զասթել-Զուլիէի
Եւ, ծիծաղկոտ կամ սրտայոյզ,
Փրանսոնէթին և կամ Յիմար Մարթային մէջ՝
Իր ձայնն ուզածը կ'ընէր մեր սրտերուն հետ:

Յետոյ, երբ քուն ծախողին մէկն ըսէր իրեն՝
Հնազանդելու համար տիրող մօտային,
—Այդ նօթդ հիմայ, ո՞վ բանաստեղծ, անիմաստ է,
Ա՛լ չենք ուզեր կասքոններէն,
Յառաջադէմ ոգին է որ մեզի այդպէս կը հրամայէ,
—Փոքր հայրենիքը մեծէն շատ առանջ է,
Կ'ըսէր ան, Ես ֆրանսացի չեմ, բնաւ երբեք:

... Բարձրականգուն սարերէն որ ձեզ կը պատեն,
Ամէն ինչ որ ցոյց կուտայ աչքը՝ Պիրենեանց ճակատէն,
Քաթալան կամ Կասքոն, բոլորն ալ մեր լեզուն կը հաս-
կնան.

Է՛հ, այդ բարձրէն, ճամբան ի վար,
Ես կը տեսնեմ թուխ ժողովուրդ մ'որ կը շարժի.
Մեռածներուն ու ողջերուն պիտի պսալներն անձրեւն
Արձանին վրայ ժամակնին:

Բայց հակառակ իր մեծ տաղանդին, Ժասմէն չէ ունեցած այն հաւատքը զոր Միսթրալ ունեցաւ փրովանսական գրականութեան վերազարթումին և յաղթանակին վրայ. «Ես, ըսած է՝ դառն վհատութեան շնչտով մը, փրովանսական վերջին բանաստեղծն եմ»։ Միսթրալ ապացուցուց, և հոյակապօրէն, որ Ժասմէն կը սխալէր։

Գ.

Փրետերի Միսթրալ ծնած է 1830 սեպտեմբեր 8-ին, Փրովանսի Մայեան գիւղին մէջ, ուր ապրած է միշտ և կապերի մինչև այսօր։ Այս մանրամասնութիւնը արդէն մասամբ կը բնորոշէ նկարագիրը Միսթրալի գործին. անիկա գործն է «գիւղացիի» մը, որ ոստանական քաղաքակրթութեան բոլոր նրբութեանց հմուտ, դասական գեղեցկագիտութեան բոլոր ճշմութիւնները իւրացուցած ըլլալով հանդերձ, մնացած է հոգւով միշտ «գիւղացի», այսինքն՝ բառին ամենէն լայն ու գեղեցիկ իմաստով՝ ազատ ու առողջ բնութեան զաւակ, ու երգած է գլխաւորապէս ինչ որ գիւղի կեանքն ունի պարզ, ուժեղ, բնական, յաւիտենապէս մարդկային։ Եւ որովհետեւ գիւղը զոր ինքը կերգէ, հինաւուրց քաղաքակրթութեամբ մը նրբացած ու խառնուածքով իսկ՝ ճապուկ, վառվռուն ու արուեստագէտ ցեղի մը գիւղն է, ինչպէս և որովհետեւ երգիչը իր բնածին ձիւքերը մարգած ու ճոխացուցած է գրական շատ լուրջ ու ընդարձակ ուսումնասիրութիւններով, իր երգը բնական ներշնչմանց վճիռ, առոյգ ու տիրական հրապուրին կը միացնէ զմայլելի ներդաշնակութեամբ՝ զգայնութեան ինքնաբերական նրբութիւն մը և արուեստի ամենաբարձր կատարելութիւն։

Հայրենի տունը, ուր ծնած է Միսթրալ, մեծ ագարակ մըն է, Մայեանի և Սէն-Րեմիի մէջ տեղը, պաշարուած՝ սօսիներով, կնձնիներով և նոճիներով որ զայն հովուն դէմ կը պաշտպանեն։ Իր հայրը հարուստ կալուածատէր մըն էր որ ինքն իսկ կը շահագործէր իր կալուածը։ Յիսունուչորս տարեկան եղած ատեն՝ երկրորդ ամուսնութենէ մը ունեցած էր Փրեդերիքը, որով անոր աչքին կ'երևար ինչպէս պատկառելի նահապետ մը, վեհաշուք վարպետ մը, և ինքն իսկ է որ տուած է գլխաւոր գծերը Միրէյօի հօրը՝ Ռամոն վարպետին տիպարին, որուն «կեանքը համբերատար էր և ժուժկալ» և որ իր արտերուն մէջ կը նմանէր «աւրքայի մը իր թագաւորութեան մէջ»։ Բայց Միսթրալի մայրն է որ անոր վրայ գործած է աւելի խոր ազդեցութիւն մը. «Հրահանգներուն ու ձանձրալի դասերուն

մէջ, զոր ստիպուած էի հանդուրժել, կ'ըսէ բանաստեղծը իր Ոսկի կղզիներ հատորին առաջին տպագրութեան յառջաբանին մէջ, ախ, որքան կարօտը կը զգայի փրովանսական այն աղուոր երգերուն զոր մայրս մանած ատենը ինձի կ'երգէր անդադար... Եւ այնքան ուրիշ երգեր, վիպական ու կատակաբանական երգեր որ իմ մանկութիւնս օրօրած են երազներու և յուզուած բանաստեղծութեան տարուբերումով մը: Բարի մայրքիկս անոնք բոլորը գիտէր, և Միւրէյօի անունն իսկ էնկից է որ իմացած եմ:

Գիւղական դպրոցէն յետոյ, զինքը դրին Ալիեհանի մէկ գիշերօթիկ վարժարանը. այդտեղ իբր ուսուցիչ ունեցաւ Բու-մանիօն, որ վճռական ազդեցութիւն մը գործեց իր վրայ. Ռումանիօն արդէն գրաւուած էր փրովանսերէն լեզուն մաքրելու և յղկելու, փրովանսական գրականութիւնը վերակենդանացնելու դադափարով, զոր ուրիշ այնքան փրովանսցի գրագէտներ ալ ունեցած էին՝ առանց յաջողելու. նոյն իսկ գրած էր փրովանսերէն ոտանաւորներ, զոր քիչ յետոյ (1847 ին) հրատարակեց Լի Մարկարիսէթօ (Զատկածաղիկներ) տիտղոսուած հատորով մը:

Միսթրալ ինքն ալ, տղայ հասակէն՝ փրովանսերէնի համար գորովագին սիրով լեցուած, բնագործէն կը զայրանար տեսնելով այն արհամարհանքը զոր փրովանսցի ունևոր դասակարգի տղաքը՝ Ֆրանսերէնին յարած բոլորանուէր՝ ցոյց կուտային անոր. ինքն ալ արդէն պզտիկ փորձեր ըրած էր փրովանսերէն ոտանաւորներ գրելու. բայց Ռումանիօն, դասական գրականութեանց քաջանմուտ, փրովանսական հին գրականութեան ծանօթ, վաւրուուն ու գործօն նկարագրով մօժտուած, փրովանսական գրականութիւնը լրջօրէն վերստեղծելու գիտակցաբար հետամուտ, Միսթրալի համար եղաւ թանկազին առաջնորդ մը, որ անոր որոշապէս ցոյց տուաւ իր կոչումը և խրախուսեց ու ամրապնդեց զայն իր նախասահմանեալ ճամբուն մէջ: Ատի ամենամեծ գործն է թերևս Ռումանիօն, աւելի կարևոր քան իր գրական արտադրութիւնները. նուրբ բայց համեստ տաղանդ մը լոկ ունէր ինքը, և՛ առանց Միսթրալի՝ իր ճիգերն ալ անյաջողութեան պիտի մատնուէին, կղզիացեալ, անհետևանք և անարձագանք փորձեր պիտի մնային՝ ինչպէս նախորդ բոլոր փորձերը. հանճար մը անհրաժեշտ էր, որպէս զի Ռումանիօն ուրուագծած գործը տևական կեանքով ապրելու կարող գտնար. Միսթրալ եղաւ այդ հանճարը. ինչ որ Ռումանիօն փորձած էր, ինք զայն հասուց վերջնական

կատարելութեան, յաղթեց բոլոր խոչընդոտներուն, փրովանսական լեզուի և գրականութեան կեանքի իրաւունքը ապացուցուց ու անոնց տեականութիւնը ապահովեց՝ արտագրելով հրաշակերտներ որոնք բաւական են անմահ դարձնելու այն լեզուն որով գրուած են: Միսթրալ իր երախտադիտութեան հարկը հատուցած է սակայն Ռուսմանիօին, որուն՝ ինչպէս ռահվիրայի մը՝ անհունապէս պարտական են ինքն ալ, փրովանս ալ. ահա ինչպէս կը խօսի իր ուսուցչին մասին՝ Ոսկի կղզիներու 1875ի տպագրութեան յառաջաբանին մէջ, որ ամփոփում մըն է իր կեանքին պատմութեան.

«Հէնց որ ինձի ցոյց տուաւ՝ իրենց գարնանային թարմութեան մէջ՝ այդ մարգագետնի գողարիկ ծաղիկները, աղուոր սարսուռ մը ամբողջ էութիւնս համակեց, և գոչեցի. «Ահաւասիկ այն արշալոյսը որուն կը սպասէր իմ հոգիս» լոյս արևուն բացուելու համար: Մինչև այն ատեն, փրովանսական լեզուով գրուած քանի մը կտոր բան կարդացած էի, բայց զիս նեղացնողն այն էր՝ որ կը տեսնէի թէ մեր լեզուն հեղնաբար կը գործածեն... Ռուսմանիօ առաջինն էր որ, Ռոնի Կափերուն վրայ, կ'երգէր, պարզ ու թարմ ձևով մը, սրտին բոլոր զգացումները... Երկուքս ալ վառուած՝ մեր մայրերուն բարբառը բարձրացնելու բաղձանքով, միասին ուսումնասիրեցինք փրովանսերէն հին երգերը ու մէկտեղ որոշեցինք լեզուն վերահաստատել իր ազգային աւանդութեանց ու մասնայատկութեանց համեմատ. ինչ որ կատարուեցան անկից ի վեր՝ մեր «Ֆելիպը» եղբայրներուն օգնութեամբն ու բարեացակամութեամբը»:

Բացի գրական կապերէն, Միսթրալ արդէն Ռուսմանիօի հետ ունեցած է բարեկամական շատ սերտ կապեր. մինչև իր մահը Ռուսմանիօ Միսթրալի ամենէն մտերիմ ընկերը մնաց, և մեռած միջոցին իսկ սապէս կը մըմնջէր իր կնոջ՝ Վերա Միսթրալին, իմ լաւագոյն բարեկամիս, թէ հոգեվարքի բոլոր վայրկեաններուս մէջ իրեն մտածեցի: Ու Միսթրալ, Վինետիկի մէջ ընդունելով անոր մահուան լուրը, կ'երգէր.

«Բեզ երբեք պիտի չմոռնամ, վինետիկեան սև՝ կոնտոյ, որ՝ ցուկիդ վրայի փոքրիկ լապտերովդ մշուշին մէջ ճօճալով՝ ինձի բերիւր, իրիկուն մը, այն ժամուն՝ ուր ցայգերդները կը բարձրանային Մեծ-Քանալէն, Ռուսմանիօի մահուան հեռագիրը»:

Ավինեոնի վարժարանին շրջանը աւարտելէ յետոյ, Միսթրալ դարձաւ Մայեան և հոն այդ միջոցին (1848) գրեց իր առաջին ընդարձակ գործը, չորս երգով քերթուած մը, Հի-

Մէսոն (հունձքերը), որմէ քանի մը հատուածներ միայն պահած է Միրէյօի նոթերուն և Ոսկի կղզիներ-ուն մէջ, ուր կը փորձէր նկարագրել Փրովանսի աւանդական սովորութիւնները Յետոյ գնաց երեք տարի անցընել Փրովանսի մայրաքաղաք Էքսի մէջ՝ իբր իրաւագիտութեան ուսանող, այդ երեք տարիներու միջոցին է որ իր ընդհանուր մտաւորական և գրական զարգացումը ստացաւ, և ուսումնասիրեց մասնաւորապէս դասական հրաշակերանները, որոնց ոգին ու արուեստը պիտի վերակենդանացնէր յետոյ իր գործերուն մէջ։ Նոյն ատեն, կը շարունակէր իր ջանքերը միացնել Ռումանիօի ջանքերուն՝ փրովանսական գրականութիւն մը ստեղծելու։ Ռումանիօ այդ միջոցին Ալիքսեոս հրատարակող փոքրիկ լրագրի մը (լա Բոմբոյին) թերթօնի բաժնին մէջ կը համախմբէր փրովանսերէն գրող բոլոր բանաստեղծները։ Միսթրալ գլխաւոր աջակիցներէն էր իր նախկին ուսուցչին։ 1851-ին, պ. Սէն-Բընէ Թայ-եանտիէ, Ռումանիօի ուղղուած նամակի մը մէջ, կ'ըսէր Միսթրալի մասին՝

«Ահա ճշմարիտ բանաստեղծ մը, որ ձեզի պէս լրջօրէն կ'աշխատի փրովանսական բանաստեղծութեան վերածնունդին։ Ուժգնապէս կը զգայ տխուր ճակատագիրը այդ լեզուին, որ ատենով Եւրոպայի բոլոր ազգային գրականութեանց թիւ տուած է... Անն արժանաւոր ժառանգորդ մը տասներկուերորդ դարու վարպետներուն»։

1852-ին, արդէն Ռումանիօ և Միսթրալ ունէին բաւական թուով հետևողներ. այդ տարուան վերջերը երկու բանաստեղծները սկսան հրատարակել Ալիքսեոսի մէջ առաջին հաւաքածուն փրովանսերէն լեզուով գրող բանաստեղծներու գործերուն. այդ հաւաքածուն կը կոչուէր լի փրովանսալօ (փրովանսականը), Սէն-Բընէ Թայանտիէի նախաբանով մը, ուր արդէն այդ քննադատը Միսթրալի բաժինը մասնաւոր հիացումով մատնանիշ կ'ընէր իբրև վարպետի բաժին։

Այդ հաւաքածոին արդիւնքը եղաւ «փրովանսցի բանաստեղծներու համաժողով»ի մը առաջին գումարումը, որ տեղի ունեցաւ նոյն տարին Արլի մէջ նախաձեռնութեամբ Ռումանիօի, որուն կոչին պատասխանած էին երեսուն բանաստեղծներ։ Ռումանիօ քիչ յետոյ հրատարակեց՝ իր Լի Սունժարէլլօ հատորին (1852) իբր յառաջաբան՝ փրովանսերէնի ուղղագրական վերանորոգման մասին յայտարարութիւն մը, որուն ամենքը կը սպասէին և որ շատ կարևոր էր լեզուին վերահաստատման համար։ Միսթրալ աշխատակցած էր այդ ուսումնասիրութեան,

որ գրեթէ վերջնապէս կը ճշդէր և կը սկսեցէր փրովանսերէնի բանաւոր ուղղագրութիւնը: Յաջորդ տարին, Էքսի մէջ գումարուեցաւ երկրորդ համաժողով մը, նախաձեռնութեամբ Ժ. Պ. Կօի, և որմէ քիչ յետոյ հրատարակուեցաւ բանաստեղծութեանց նոր հաւաքածու մը, Լու Րումավաժի տէի թրուպայր անունով (թրուպատուներու ուխտագնացութիւնը). փրովանսցի բանաստեղծները դեռ «թրուպայր» անունով կը կոչէին ինքզինքնին. Ֆոնսելիւնի մեծ ժողովին մէջ է որ այդ բառը տեղի տուաւ «Ֆելիպր» բառին, որ այլ ևս յաւերժացաւ:

1854 Մայիսի 21-ին է որ տեղի ունեցաւ այդ համբաւաւոր գումարումը, Ալլինհօնի մօտ՝ Ֆոնսելիւնի դղեակին մէջ. եօթը բանաստեղծներ կը մասնակցէին ժողովին.— Ռումանիօ, Միսթրալ, Օպանէլ, Փօլ Ժիէրա, Ժան Պրիւնէ, Ալֆոնս Թաւան և Անսէլմ Մաթիէօ: Այնտեղ Միսթրալ առաջարկեց որ փրովանսցի բանաստեղծները այնուհետեւ կոչուէին Փելիպր, խորհրդաւոր բառ մը զոր դտած էր փրովանսական հին ժողովրդական երգի մը մէջ, և ուր «վարդապետ, վարպետ» իմաստն ունենալ կը թուէր, (Li se felibre de la lei, եօթը վարդապետներն օրէնքին) իրենք ալ պիտի ըլլային ուրեմն փրովանսական հին օրէնքին, այսինքն աւանդութեանց, լեզուին, գրականութեան վարդապետները, պահպանողները, մշակողները: Բառը ընդունուեցաւ, և անկից դարձնուեցաւ ուրիշ նոր բառ մըն ալ, Փելիպրիժ, այսինքն Փելիպրներու ընկերութիւն: «Ֆելիպրիժ», զոր հիմնեցին Ֆոնսելիւնի ժողովին եօթը բանաստեղծները, իրեն նպատակ պիտի ունենար փրովանսական լեզուն և գրականութիւնը վերակենդանացնել, յղկել, տիրական դարձնել Փրովանսի մէջ: Փելիպրիժ կատարեց՝ նոյն իսկ հետզհետէ ընդարձակելով նպատակը.— ինչպէս պիտի ցոյց տանք այս ուսումնասիրութեան մէջ քայլ առ քայլ— ինչ որ առաջադրած էին իր հիմնադիրները Ֆոնսելիւնի պատմական ժողովին մէջ: Ժողովէն անմիջապէս յետոյ սկսան գործադրել հոն տրուած գլխաւոր որոշումներէն մին, հրատարակելով փրովանսերէն գրական Տարեցոյց մը (Armana Provençau). Ֆոնսելիւնի եօթը բանաստեղծները խորհած էին— և իրաւամբ — թէ տարին անգամ մը հրատարակուող փրովանսերէն Տարեցոյց մը, որ պիտի պարունակէր՝ ժողովրդին մատչելի ձևով մը՝ ամէն տեսակ օգտակար, հրահանգիչ նիւթեր, Փրովանսի անցեալին վրայ գաղափար տուող, փրովանսական զգացումը զարթեցնող, փրովանսական գրականութեան սէրը ներշնչող բանաստեղծական էջեր, լաւագոյն միջոցը պիտի ըլլար իրենց

իտէալը ժողովրդականացնելու, տարածելու, ապրեցնելու Այդ Տարեցոյցը որ անկէջ ի վեր շարունակաբար հրատարակուած է տարուէ տարի, տեսակ մը փրովանսական Հանրագիտարան է եղած և փրովանսական ժողովրդին մէջ հայրենի լեզուին ու աւանդութեանց վերազարթումին ուժեղ սատար մը կազմած է. բոլոր այն գրադէտներուն մէջ, որ աշխատակցած են այդ Տարեցոյցներուն, Միսթրալ կը բռնէ առաջին տեղը, թէ իր հրատարակած էջերուն գրական բարձրութեամբը, թէ «Ֆելիպրի-ժին» գործունէութեան բազմադիմի նշանակութեան իր խոր ու լուրջ ըմբռնումովը. բացի բանաստեղծութիւններէ, ճառերէ պատմութեանցէ, այսինքն զուտ գրական էջերէ, Միսթրալ այնտեղ հրատարակած է պատմական յօդուածներ Փրովանսի անցեալը ծանօթացնող Աստուածաշունչէն կտորներ՝ փրովանսէրէնի թարգմանուած, բարոյական խրատներ, մինչև իսկ բուսարանական, աստղագիտական յօդուածներ ու խոհարարական պատուէրներ:

Միսթրալ, այդպէս, կ'ապացուցանէր առաջին օրէն, թէ զուտ մտաւորական ոլորտի մը մէջ ապրող, ամբոխէն անջատուած խրոխտ արուեստագետներէն չէր ինքը, այլ լայն միտք մը՝ ազնիւ և անձնուէր նկարագրի մը միացած՝ որ ըլլալով հանդերձ ամենաբարձր ու ամենամաքուր արուեստագէտ մը, էր միեւնոյն ատեն ժողովրդի առաջնորդ մը, դաստիարակ մը. ատով է որ կրցաւ ստանալ «ժողովրդի պետ» փառաւոր տիտղոսը:

«Աւրմանա»-ն բաւական պիտի չըլլար սակայն Ֆելիպրի-ժին իղէալը ամբողջապէս և տեականապէս իրագործելու. հրաշակերտ մը պէտք էր: Միսթրալ տուաւ զայն 1859-ին, երբ հրատարակեց իր Միրէյօ քերթուածը, տասերկու երգով, որ մէկ հարուածով Միսթրալը իբր մեծ բանաստեղծ ճանչցուց. ամբողջ Ֆրանսայի և քիչ յետոյ բովանդակ Եւրոպայի. այդ ահագին յաջողութիւնը յառաջ եկաւ շնորհիւ այն խանդավառ յօդուածին զոր վեհօգի Լամարթինը՝ իր փառահեղ ծերութեանը խորէն՝ արձակեց և որուն մէջ սապէս կը խօսէր հեղինակին ու գործին վրայ:

«Բարբի լուր մը պիտի տամ ձեզի այսօր, մեծ դիւցազներգակ բանաստեղծ մը ծնած է... Ճշմարիտ հոմերական բանաստեղծ մը՝ մեր օրերուն մէջ յայտնուած. բանաստեղծ մը որ, ինչպէս Դեւկալիոնի մը մարդիկը, Գրօի մէկ գայլախազէն է ծնած. նախնական բանաստեղծ մը մեր անկումի դարուն մէջ. յոյն բանաստեղծ մը Ալկինոսի մէջ, բանաստեղծ մը որ գաւառաբարբառէ մը լեզու մը կը ստեղծէ, ինչպէս Փեթրարքա-

ստեղծեց խաղերէնը. բանաստեղծ մը որ գոհելիկ կորճայէ մը կը հանէ երեակայութիւնն ու ականջը զմայլեցնող պատկերալից և ներդաշնակ բարբառ մը. բանաստեղծ մը քսանուհինդ տարեկան, որ՝ մէկ ցայտըով՝ իր երակէն կը բղխեցնէ, մաքուր ու ներդաշնակ ալիքներով, գեղջկական դիւցազներգութիւն մը՝ ուր Հոմերի Ողիսակլամին նկարադրական տեսարանները և Դաւիթիս ու Բլօէի անմեղօրէն սիրատարփ տեսարանները, քրիստոնէութեան սրբութիւններուն ու տխրութիւններուն խառնուած, երգուած են Լոնգուսի շնորհովը և Քիոսի կոյրին վեհապառ պարզութեամբը...

Այս յօդուածը կ'աւարտէր սա բառերով. «Մեռած կամ ողջ մեծ մտքերու մէջ կան այնպիսիներ, որոնց հանճարը այնքան բարձր է որքան երկնակամարը, այնքան խորունկ որքան անդունդը մարդկային սրտին, այնքան լայնատարած որքան մարդկային մտածումը. բայց, մենք բացէի՞րաց կը խոստովանինք, Հոմերոսէն՝ զատ, չենք կարգացած բանաստեղծ մը որ մեղի համար ունենայ հրապոյր մը աւելի անախակալ, աւելի միամիտ, զուտ բնութենէն աւելի հարազատօրէն բղխող, քան Մայեանի գիւղացի բանաստեղծը... Եթէ հարուստ ըլլայինք, եթէ հանրային կրթութեան նախարար ըլլայինք, կամ գէթ ազդեցիկ անդամ մը այն ընկերութիւններէն մէկուն, որոնք բարեսրտաբար իրենք իրենց պաշտօն կուտան լաւ գիրք ըսուածները տարածել մանասարտներու և խրճիթներու մէջ, վեց միլիոն օրինակ տպել կուտայինք այս փոքրիկ դիւցազներգական քերթուածը և ձրիաբար կը ղրկէինք զայն, գեղջկական թղթատարներու ամբողջ բանակ մը ցրուելով այն բոլոր տնակները, ուր կայ ընտանիքի մայր մը, որդի մը, ծերունի մը, տղայ մը՝ կարող հեզելու այս զգացման, բանաստեղծութեան և առաքինութեան «կրօնագիտութիւնը» զոր Մայեանի գեղջուկը շնորհեց Փրովանսին, Ֆրանսային և՛ ընդհուպ՝ ամբողջ Եւրոպային»:

Ժոսլէնի հեղինակին այս գնահատումը այնքան ճիշտ էր որքան խանդավառ. Միլիթօն կ'արթնցնէր հոմերական քնարին շատոնց ի վեր մարած ոսկի հնչիւնը: Եւ դասական արուեստի նմանողութիւն մը չէր ան, այն անհանդուրժելի «փասթիշ-նե»-րէն չէր որոնց մէջ յունական գեղեցկագիտութեան արտաքին գծերը կը կապկուէին իմաստակօրէն՝ առանց հոգին վերապրեցնելու. խառնուածքի, ցեղի, կլիմայի, դաստիարակութեան հանգիստութիւններով, և հանճարի ստեղծագործ կրակովը՝ Միսթրալ իրականապէս կը վերակենդանացնէր «Ողիսական»-ին և «Իլիական»-ին վճիտ, վեհ ու մարդկային բանաստեղծութիւնը:

Ոչինչ աւելի պարզ է քան Միրէյօի-նիւթը. սիրոյ հասարակ պատմութիւն մըն է, որ կը սկսի քնքուշ հովուերգութեամբ մը, կ'անցնի դեւցազնական ու տռամական փուլերէ և կը վերջանայ եղբերգութեամբ: Այդ պատմութիւնը առիթ եղած է սակայն բանաստեղծին համար՝ սեւեռելու խումբ մը տիպարներ՝ ամուր ու վերջնական գծերով, նկատելու իր երկրին բնական այլազան տեսարանները, պատկերացնելու իր ժողովրդին բարբերը, սովորութիւնները, հաւատալիքները: Ամէն ինչ այդ քերթուածին մէջ կը բղխի կեանքի աղբիւրէն, իրականութեան առողջ զգացումէն. բայց վէպ մը չէ գործը, կեանքը նոյնութեամբ օրինակելու չի ձգտիր՝ ինչպէս իրապաշտ վէպերը. քերթուած մըն է, կ'երգէ կեանքը, ու երևակայութիւնը հոն կը խառնուի իրականութեան, բայց երևակայութիւն մը որ իրան է՝ եթէ կարելի է այսպէս ըսել՝ որովհետեւ ժողովուրդին հողին վրայ յօրինած է և կենդանի դարձուցած:

Միրէյօի այս փառաբանումը Ֆրանսայի մեծ բանաստեղծին կողմէ, փառաբանում որուն ձայնակցեցան ընդհուպ Ֆրանսայի ու Եւրոպայի բոլոր բարձր մտքերը, նուիրագործեց՝ ոչ միայն Միսթրալի փառքը, այլ և փրովանսական գրականութեան վերածնունդին իրականութիւնը. ինքն իսկ Միսթրալ, որ Միրէյօի առաջին տողերուն մէջ կը գրէր թէ միայն իր փրովանսական «հովիւներուն և ագարակի բնակիչներուն համար կ'երգէք», և հատորը շարադրած ատեն՝ «Արի մէջ արդեօք թնչ կարծիք պիտի յայտնեն» կը խորհէր՝ համեստօրէն կարծելով թէ իր քերթուածը երբեք պիտի չյաջողէր փրովանսէն դուրս ճանչցուիլ և գնահատուիլ, ինքն իսկ Միսթրալ՝ Ֆրանսացի տիեզերահռչակ վարպետին հիացական գնահատումէն ցնցուած՝ կը զգար ճշմարիտ չափը իր բանաստեղծական ուժին, ինչպէս և այն դերին՝ իր նախապէս կարծածէն շատ աւելի մեծ՝ զոր սահմանուած էր և կարող պիտի ըլլար կատարել փրովանսական ցեղին և գրականութեան վերածնունդին մէջ: Հաճելի և ցնցող անակնկալ մըն էր ատիկա՝ փրովանսական ժողովրդին համար, որ, այդ իր մէկ զաւկին այդպիսի մեծ փառքի մը տիրանալէն հպարտացած, իր բնիկ լեզուով գրուած գործի մը Ֆրանսացի մեծագոյն վարպետներուն կողմէ իբր Ֆրանսական գրականութեան մէջ ալ իր համարժէքը չունեցող և դասական հնութեան մեծագոյն հրաշակներուն հաւասարող գործ մը հռչակուիլը տեսնելէն հմայուած, յարեցաւ ֆիլիպրական գործունէութեան, շրջապատեց Միսթրալն ու փրովանսական վերածնունդի ճիգը՝ այնպիսի խանդավառու-

թիւնով մը, որուն նմանը երբեք չէին կրցած գոյացնել չորս հինգ դարէ ի վեր այնքան փրովանացի հմուտներու կամ բանաստեղծներու ճիգերը: Հանճարի փայլատակումին առջև՝ ամէն խոշորագոյն, արտաքին ու ներքին, հալած ցնդած էր: «Յիւլիպրիժ»-ին գործունէութիւնը ընդարձակուեցաւ, բազմապատկուեցաւ, անհունապէս ոգևորուեցաւ ու զօրացաւ: Միսթրալ զգաց որ այլ ևս գրական ու լեզուական վերակենդանացում մը չէր միայն որ կար կատարելու, այլ վերահաստատումը փրովանական եթէ ոչ քաղաքական՝ գէթ ցեղային ինքնութեան. պէտք էր արթնցնել ժողովրդին մէջ իր ուրոյն, ինքնատիպ ցեղի զգացումը, և տալ անոր իր այդ ինքնութիւնը պահպանելու, դարգացնելու ձգտումը. իր գրական բոլոր արտադրութիւնները, իր գործիչի բոլոր արարքները այնուհետև կ'ուղղուին դէպի այդ նպատակը, որ և դարձաւ ամբողջ «Ֆելիպրիժ»-ին նպատակը:

Քիչ ատենէն, այդ շարժումը տարածուեցաւ Փրովանսէն անդին, մինչև Քաթալոնիա. քաթալան ժողովուրդը, փրովանսցւոց ցեղակից, լեզուակից, արդէն ինքն ալ իր ցեղային—և նոյն իսկ քաղաքական—ինքնութիւնը վերագտնելու ձգտումներ ունէր. փրովանական վերածնութեան շարժումը ցնծութեամբ ողջունուեցաւ Քաթալոնիոյ մէջ և մտրակեց Քաթալաններու հայրենասիրական գործունէութիւնը:

1860-ին, Ֆիկերասցի բանաստեղծ մը, Տամասօ Քալվէ, եկաւ Փրովանս Ֆելիպրներուն իմացուց թէ Պարսլոնի մէջ հանդիսաւորապէս վերահաստատած էին բանաստեղծական մըրցահանդէսը (jeux floraux), քաթալան լեզուով (որ փրովանսերէնի մէկ ճիւղն է). Միսթրալ իսկոյն Արմանային մէջ հըրձուանքով ողջունեց «օք»-ի լեզուին այդ կարևոր ճիւղին վերաբողբոջումը և քիչ յետոյ հրատարակեց իր հոյակապ Տաղը՝ քաթալան ընկաստեղծներուն, որուն առաջին մասին թարգմանութիւնը կը դնեմ ստորև.

Մըտիկ ըրէք, Քաթալոնիի եղբայրներ,

Մեզի ըսին, թէ դուք, հեռուն, կ'ապրեցընէք վերստին
Ու կ'շողացնէք ճիւղերէն մին մեր լեզուին.

Թող գեղեցիկ օդն, եղբայրներ, հոսէ իր թօնն յորդառատ
Ձիթաստաններուն վրայ լ'այգիներուն

Ձեր դաշտերուն, հովիտներուն ու բլուրներուն:

Պերանժէ կոմսն, եղբայրներ, մենք չենք մոռցած,
Բարի հովով մ'երբ ան եկաւ Քաթալոնիէն՝

Ու սպիտակափայլ առագաստներով
Մեր Ռոնը մտաւ և ընդունեցաւ
Ձեռքն և թագն ու գոհարները
Տուախնելլօ բաժրելին:

Միացուց սէրը Փրովանսն ու Քաթալոնեան,
Եւ խառնեցին իրենց լեզուն, սովորոյթներն ու բարքեր.
Եւ երբոր մենք Մակլոնի մէջ,
Մարսիլիոյ, Ավենեոնի մէջ կամ Էքսի,
Կ'ունենայինք գեղեցկուհի մ'հռչակաւոր,
Դուք Պարսլոնի մէջ էնոր վրայ կը խօսէիք:

Հարիւր տարի Քաթալոններն ու փրովանսցիք
Ջուրն, հացն և աղը կիսեցին.
Ու (չնեղանայ թող Փարիզը)
Քաթալոնեան աւելի բարձր երբէք չեղաւ փառքի մէջ,
Եւ դուն, Փրովանս, անկից ի վեր չունեցար
Դար մ'աւելի վեհապանծ:

Թրուպատուրներն, — 'ւանկից ի վեր զանոնք ոչ ոք գերա-
զանցեց, —

Կըղերներուն մօրուքն ի վեր, արքաներուն ականջին
Բարձրացնելով ժողովրդին բարբառը,
Կ'երգէին սիրով, կ'երգէին ազատ,
Նոր աշխարհի մը գահելքը.
Եւ արհամարհանքն հին երկիւղներուն:

Կուրծքերուն մէջ դարուն մ'առոյգ կը փթթէր.
Հանրապետութիւնն Արլի, խորէն իր ճախճախտներուն,
Երես առ երես կը խօսէր կայսրին,
Եւ Մարսիլեա՜ն՝ աւատական դարու մէջ՝
Կը ցուցնէր իրեն սեմին վրայ սա բառերը գրուած՝
«Բոլոր մարդիկ եղբայր են»:

Այն ատեն, երբ Սիմոն տ' Մոնֆոր, հիւսիսէն,
Փառքին համար Աստուծոյ և հզօրագոյնին օրէնքով,
Քաջակրութիւնը կ'արձակէր,
Եւ ազաւաններն անօթի, սև ագռաւներն,
Կը թռչտէին, բըզըքտելով.
Բոյնն ու մայրիկն ու ձագերն,

Թարասքօն ու Պոքէր, Թուլուզ և Պէղեէ,
Մըսէ պատուար մը կազմելով, ի՞նչ Փրովանս,
Նանդարորբը, վաղեցին զէնք վերուցին
Ու մէկ սրտով ամէնքը մէկ ազատութեան համար կորան...
Այսօր՝ ժանտարմ մը տեսնելու՝
Մուկ կը դառնանք:

Անշուշտ տեղի կ'ունենար ջարդ՝ տապալի մեծ հարուած-
ներով,
Ու անընդհատ պայքար մ', ամէն տեղ վէրք ու ծակ.
Բայց լափող հուրը տաքցընող է նաև.
Մենք այն ատեն հիւպատոսներ ունէինք, մեծ քաղքենիներ
Որ, իրաւունքն երբ տեսնէին բանի մը մէջ,
Գիտէին դուրս ձրգել արքան:

Երբ եկողն ինքն իսկ Ֆրանսայի արքայ Լուին էր ութերորդ՝
Հարիւր հազար խաչակիրով,
Կ'ամրափակէր իրեն դռներն Ալլիսեօն.
Կը փշրւէր, կը ջախջախուէր, կը քանդուէր քաղաքը,
Բայց գէթ երկիրը մեր ազատ՝
Ձէն ի ձեռին կը դիմադրէր:

Փեէր տ'Արակոնն, ի՞նչ եղբայրներ, մենք չենք մոռցած,
Քաթալանները հետն առած, անի եկաւ հովու պէս,
Մրածայր նիզակը ճօճելով:
Ճակատագրին տակ ու թիւին՝ կը ճգմուի իրաւունքը.
Պատնէշներուն տակ Միւրէի՝
Մեռան բոլորն ալ մեզի հետ կոռւելով:

Ուստի, ինչպէս քահանային հետ դըպիրը՝
Անկից ի վեր փըրովանսցին կ'ապտասխանէ Քաթալանին՝
Ջուրին մէջէն հառաչածայն,
Ու, երբեմն ալ ծովուն վրայէն,
Պարսըլոնէթը կը դառնայ
Գորովով՝ դէպի Պարսըլոն կը նայի:

Գիչ յետոյ, քաթալանցի հայրենասէր մը, Վիքթոր Պա-
լակէր, սպանիական կառավարութեան հրամանով աքսորուած,
Նարպոնէն կ'արձակէր քաղաքական կոչ մը, խնդրելով փրո-
վանսցւոց աջակցութիւնը՝ վերականգնել ցանկացող Քաթալո-
նեային համար. Փրովանսցիք փառաւոր ընդունելութիւն մը

ըրին Պալակէրին, հանդէսներ տրուեցան Ֆոնսեկիւնեի, Վոք-
լիւզի և Ավինհոնի մէջ, որոնց մասնակցեցան պարսլոնցի չորս
գրագէտներ. 1867-ին, Բաթալանները ֆելիպրներուն ուղար-
կեցին գեղաքանդակ արծաթ բաժակ մը. Միսթրալ այդ առթիւ
յօրինեց իր զմայլելի երգը՝ «Բաժակը».

Ահա բաժակն, ճվ փրովանացիք,
Որ մեզի կուգայ Բաթալաններէն.
Կարգով խըմենք միասին,
Մաքուր գինին մեր հողին:

Բաժակ սրբազան,
Եւ յորդազեղուն,
Հոսէ լիալիւր,
Հոսէ ալեձև,
Զօրաւորներուն
Աւիւնն ու կորով:

Թերևս վերջն ենք մենք՝ հին
Ժողովրդի մ'ազատ ու խրոխտ.
Եւ ֆելիպրներն եթէ իյնան,
Կ'իյնայ և ազգը մերին:
Բաժակ սրբազան, և այլն:

Կամ Թերևս ալ վերածնող
Գեղի մ'ծիլերն ենք առաջին.
Թերևս մեր հայրենիքին
Մենք սիւներն ու պետերն ենք:
Բաժակ, և այլն:

Հոսէ մեզի երիտասարդ
Հասակին յոյսն ու երազներն,
Եւ անցեալին յիշատակներն,
Հոսէ հաւատքն ապագային:
Բաժակ, և այլն:

Գիտակցութիւնն հոսէ մեզի
Գեղեցիկին ու ճշմարտին,
Ու վայելքները բարձրագոյն.
Որ գերեզմանը կը հեգնեն:
Բաժակ, և այլն:

Քերթողական խանդն հոսէ մեզ,
Որ մենք երգենք ինչ որ կ'ապրի,
Զի ամբողջական է անիկա
Որ մարդն Աստուած կը դարձնէ:
Բաժակ, և այլն:

Փառքին համար հայրենիքին,
Դուք վերջապէս մեզ մեղսակից,
Քաթալաններ, ով եղբայրներ,
Մէկտեղ ամենքս հաղորդւի՛նք:
Բաժակ սրբազան, և այլն:

1862-ին, Ափթի մէջ տեղի ունեցաւ բանաստեղծական մրցահանդէս մը, որուն մասնակցեցան բոլոր ֆելիպրները և ուր Միսթրալ արտասանեց ճառ մը նոյն «աղգայնական» ոգւով. 1868-ին, նմանօրինակ հանդէս մը տեղի ունեցաւ Պարսըլոնի մէջ, ուր Միսթրալ՝ Ռումիէօի, Փօլ Մէյէրի և Պոնափարթ Վէյզի հետ գնաց անգամ մը ևս կնքել Քաթալաններու հետ եղբայրութեան դաշինքը և ողջունել վերակենդանացած Քաթալոնիան. քիչ յետոյ, Սէն-Բեմիի մէջ, կատարուեցաւ նոյն ձևով հանդէս մը, որուն հրաւիրուեցան քաթալան բանաստեղծները, ինչպէս և՛ առաջին անգամ ըլլալով՝ Փարիզեան մասունը ու Ֆրանսացի մեծանուն գրագէտներ:

1867 ին, Միսթրալ հրատարակեց իր երկրորդ մեծ բերթուածը, *Քալենտալ*. Այդ քերթուածը բանաստեղծական ամենաշքեղ արտայայտութիւնն է փրովանսական հայրենասիրութեան ձգտումներուն որոնք մինչև այդ ատեն թարգմանուած էին հատուածական երգերով, խանդոտ բայց դեռ շփոթ արարքներով, և որոնց ահա Միսթրալ կուգար տալ ձև մը, քիչ մը խորհրդաւոր արդէն, բայց ուժեղ, խորունկ և հանճարի ու հաւատքի կրկին սրբազան կնիքովը դրոշմուած: Վանաստեղծը, կը գրէ պ. Փօլ Սուշոն՝ Միսթրալի նուիրած ուսումնասիրութեան մը մէջ, այս գործին մէջ խտացուցած է ինչ որ իր տաղանդն ունի լաւագոյն, իր բոլոր տարիքները իր ծննդավայրին ու ցեղին համար, իր ամենէն գաղտնի բաղձանքներն ու ամենէն թաքուն երազները: *Քալենտալ* քերթուածէ մը աւելին է, կենդանի դաս մըն է: Նիւթը, կը շարունակէ պ. Սուշոն, պարզ է: Քալենտալ խեղճ ձկնորս մըն է Քասիի՝ Միջերկրականի վրայ. Մարսիլիոյ և Թուլոնի միջև Պօի հոշականուն իշխաններէն սերած բամբիշ մը կը թափառի լեռան մէջ. էս-

թէրէլն է, զազիր բաղդախնդիրի մը հետ անգիտաբար ամուսնացած, և որ անոր ձեռքէն փախած է: Քալէնտալ զէնի կը տեսնէ, կը սիրահարուի, և էնոր տիրանալու համար՝ նոր Հերակլէս, հրաշալի սխրագործութիւններ կը կատարէ, բնութեան կամ մարդոց դէմ մաքառելով: Վերջ ի վերջոյ կ'արժանանայ Էսթէրէլն ունենալու, որովհետեւ ամենէն կոպիտ քաջագործութիւններէն՝ որոնց համար ուժեղ մկանունք պէտք է միայն, հետզհետէ կողղղուի դէպի այն քաջագործութիւնները որոնք սրտի պայծառութիւն և մտքի արութիւն կը պահանջեն:

«Եթէ Միլիոն-ի մէջ, Միսթրալ նոյն ինքն փրովանսուհւոյն պատկերն է նուիրագործած, Քալէնտալի մէջ նուիրագործած է պատկերը փրովանսցիին, արեւով խմորուած, ծովուն ազատ հորիզոնէն գրկուած մարդուն որ իր երակներուն մէջ հինաւուրց արիւնի մը եռալը կը զգայ: Քալէնտալ մինչև իսկ աւելին է քան լուսաւոր ու թեթև ցեղի մը անմահացած տիպարը, գովեստն է հերոսի մը, գերագոյն ներքողը սիրոյ և ուժի. մեծարանքի, յարգանքի արտայայտութիւն մը՝ ամենակարող մարդկութեան ուղղուած. փառաբանում մը և նկարագրութիւն մըն է նաև՝ ծովային փրովանսին. հոն կը ցոլանան ձկնորսներու կեանքը, սովորոյթները, աւանդութիւնները, հանդէսները, տեղական պատմութիւնները, բովանդակ ոգևորութիւնը ժողովրդի մը որ դեռ կենսալից է. մեծ պատկերացում մը ժը. դարու Փրովանսին բարքերուն՝ իր աւագակներով, պոռնիկներով և դատաւորներով»:

Քալէնտալի տիպարը կը խորհրդապատկերէ արդի փրովանսին՝ իր վերածնութեան իղձերուն ու ճիգերուն մէջ, և Էսթերէլը՝ երբեմնի ազատ Փրովանսին հոգին. զազիր բաղդախնդիրը, որուն ձեռքէն փախած է էնիկա, «Կոմսուհի» բերթուածին խորթ քրոջը նման, Փրովանսին ինքնութիւնը խեղդող «կեդրոնացում»-ը կը ներկայացնէ:

Այդ է գործին թաքուն նշանակութիւնը:

Քալէնտալը, հակառակ ներշնչման արտասովոր բարձրութեան ու ոճի կատարելութեան, ֆրանսական հասարակութեան մօտ չգտաւ այն ընդունելութիւնը զոր գտած էր Միլիոն: Ատոր պատճառը թերևս ան էր որ Քալէնտալը մասնաւոր, տեղական, ցեղային զգացումներ կ'երգէր (մինչ Միլիոնի նիւթը համամարդկային, տիեզերական է՝ թէպէտ փրովանսական շրջանակի մէջ). թերևս ալ, որովհետեւ այս դիւցազներգութիւնը, որ փրովանսական վերականգնումը կը փոշարէր, խռովիչ և անախորժ եկաւ ֆրանսացւոց, զէթ մեծա-

մասնութեան՝ որ կեդրոնացման սխտեմին յարած է: Փրովանսի մէջ սակայն, *Քալէնտալը* գտաւ ամենախանդավառ ընդունելութիւն մը. ֆելիպրներուն աւետարանը եղաւ ան, և «ֆելիպրիժ»-ին նկարագիրը, որ նախ գուտ զրական էր, խորագէտ հայրենասիրական դարձուց:

Ֆելիպրիժը ոչ միայն կ'ընդարձակէր իր ծրագիրը, այլ և իր գործունէութեան դաշտը: Քաթալոնիայէն յետոյ, ուրիշ կենդրոններ ալ՝ ուր փրովանսական լեզուն կը տիրէ, ինչպէս Նիմ, Ալէ, Մոնփելիէ, Թուլուզ, յարեցան ֆելիպրական շարժումին: Նիմի և Ալէի մէջ, Արնավիէլ և Ռումիէօ «ֆելիպրական կրօնք»ին առաքեալները կը դառնային: Մոնփելիէի մէջ, տը Թուրթուլուն Պառնը համախոհներու խումբի մը հետ կը հիմնէր «Ռոմանական լեզուներու ուսումնասիրութեան ընկերութիւն» մը, իրեն նպատակ ունենալով գիտականապէս արդարացնել «օքսի լեզուին վերականգնումը. գիտուններ, որ մինչև այն ատեն անտարբեր մնացած էին ֆելիպրական շարժման, կ'ընդունէին այսպէս՝ անոր կարեւորութիւնը և կուգային աջակցիլ անոր. այդ խումբին մէջ աչքի կը զարնէին քանի մը բանասէրներ, Պուշլըրի, Մոնթէլ, Քամիլ Շապանօ (Ռոմանական լեզուներու հանդէս-ին գլխաւոր աշխատակից), Փուլ Մէյէր որ՝ հասթոն Փարիսի հետ՝ հիմնեց Ռոմանիա ամսագիրը: Այս հմուտները կ'ուսումնասիրէին փրովանսերէնին ծագումը, հին Թրուպատուրներուն լեզուն, կ'որոշէին փրովանսերէնին տեղն ու աստիճանը ռոմանական լեզուներու ընտանիքին մէջ:

1874 ին, Ավինհոնի մէջ կատարուեցաւ Փեթրարեայի հարիւրամեակի մեծաշուք հանդէս մը, Պեռլիք-Փելլիսի բանասէրին նախաձեռնութեամբ կազմակերպուած: Փեթրարեայի անունը՝ ինչպէս յայտնի է՝ կապուած է այնքան Փրովանսին որքան Իտալիային. եօթը տարեկան հասակէն՝ իր հօրը հետ Ավինհոն եկած, Փեթրարեա այնտեղ ստացաւ իր առաջին ուսումը, յետոյ Մոնփելիէի մէջ գնաց իրաւաբանութիւն և աստուածաբանութիւն ուսանիլ, և յետոյ՝ Պոլոնիի համալսարանը. ծանօթ է որ մասնաւոր ուշադրութեամբ ու սիրով ուսումնասիրեց փրովանսական Թրուպատուրներու բանաստեղծութիւնը, որ իր վրայ խորագէտ ազդեց, ինքն ալ եղաւ տեսակ մը Թրուպատուր Իտալիոյ համար, տիրապետող լատիներէնին տեղ իտալերէնը գործածելու առաջին նախաձեռնարկներէն մին ըլլալով և իր քերթուածներուն մէջ դնելով այն ազնուական և